

LINGVOKULTUROLOGIYADA STEREOTIPLARNING IFODALANISHI

Mahmudova Mu'tabar Dustmuhammad qiz

Ingliz tili fan o'qituvchisi Amaliy ingliz tili kafedrasida o'qituvchisi Termiz davlat pedagogika instituti

E-mail: mahmudovamutabbar@gmail.com

Tel raqam: +998990954863

Annotatsiya: Mazkur tezisda lingvokulturologiya fanida stereotiplarning til orqali ifodalanishi masalasi tahlil qilindi. Stereotiplar frazeologizmlar, matal-masallar, metaforalar va aforizmlar orqali madaniy kontekstda xalq mentaliteti va ijtimoiy qadriyatlarini aks ettiradi. Tadqiqot natijalari til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni yoritib beradi hamda lingvokulturologiyaning xalqaro kommunikatsiyadagi ahamiyatini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Lingvokulturologiya, stereotip, frazeologizm, metafora, madaniy konnotatsiya, milliy mentalitet, til va madaniyat.

Ключевые слова: языковая культура, стереотип, фразеологизм, метафора, культурная коннотация, национальный менталитет, язык и культура.

Key words: Linguistic culture, stereotype, phraseologism, metaphor, cultural connotation, national mentality, language and culture

Kirish.

Til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganadigan lingvokulturologiya fanida stereotiplar til orqali xalqning dunyoqarashi, qadriyatlari va ijtimoiy pozitsiyalarini aks ettiruvchi muhim birlik hisoblanadi. Stereotiplar – jamiyatda keng tarqalgan, ko'pincha oddiylashtirilgan, umumlashtirilgan qarashlar bo'lib, ular tilda madaniy kodlar va mentalitetning asosiy ko'rsatkichlari sifatida ifodalanadi. Ushbu tezisda lingvokulturologiyada stereotiplarning qanday shakllanishi, til vositalari orqali qanday ifodalanishi va ularning madaniyatdagi o'rni tahlil qilinadi.

Lingvokulturologiya til va madaniyat o'zaro munosabatini o'rganadigan fan sifatida, til vositalari orqali jamiyatda shakllangan stereotiplarni aks ettiradi. Stereotiplar frazeologizmlar, matal-masallar, metaforalar va aforizmlar kabi lingvistik birliklar orqali ifodalanib, xalqning madaniy qadriyatlari, ijtimoiy qarashlari va mentalitetini namoyon etadi. Ushbu stereotiplar tilda madaniy konnotatsiya shaklida mujassamlanib, milliy va ijtimoiy guruhlarga oid umumlashtirilgan tasavvurlarni yaratadi. Lingvokulturologik yondashuv orqali til va madaniyat o'rtasidagi bu murakkab bog'liqlikni chuqurroq anglash imkoniyati yuzaga keladi.

1. Stereotip tushunchasi va lingvokulturologiyadagi roli

Stereotiplar – bu xalq tafakkurida saqlanib qolgan, ijtimoiy guruhlar, millatlar yoki jinslarga nisbatan shakllangan, ko'pincha salbiy yoki ijobiy umumlashtirilgan fikrlar. Lingvokulturologiya nuqtai nazaridan, stereotiplar til orqali namoyon bo'lib, madaniy xususiyatlarning tilda kodlanishini ta'minlaydi. Ular madaniy kontekst va til birliklari o'rtasidagi ko'prik vazifasini bajaradi.

2. Lingvistik vositalar orqali stereotiplarning ifodalanishi

Stereotiplar quyidagi lingvistik birliklar orqali ifodalanadi:

- **Frazeologizmlar va idiomalar:** milliy tafakkur va qadriyatlarni aks ettiruvchi barqaror birikmalar. Masalan, “ayolning joyi oshxonada” iborasi gender stereotipini ko'rsatadi.

- **Matal-masallar:** xalqning donoliklarini, qadriyat va stereotiplarni o‘zida mujassamlashtiradi. Masalan, “kelin boshida oq duv” — kelinning kamtarligi va itoatkorligi haqidagi stereotip.
- **Metaforalar:** abstrakt tushunchalar yoki ijtimoiy stereotiplar tilda metaforalar orqali ifodalanadi. Misol uchun, “erkak yig‘lamaydi” degan ifoda erkaklarga nisbatan ijtimoiy stereotipni ko‘rsatadi.
- **Aforizmlar va hazil:** ular ko‘pincha boshqa millatlar yoki guruhlar haqida shakllangan stereotiplarni o‘zida mujassamlashtiradi.

3. Madaniy konnotatsiya va stereotiplar

Stereotiplarning lingvistik ifodasi so‘z va iboralar madaniy konnotatsiyasida namoyon bo‘ladi. Masalan, “o‘zbekcha mehmondo‘stlik” atamasi ijobiy milliy stereotipni ifodalaydi. Madaniy konnotatsiyalar til birliklarining denotativ (asosiy) ma‘nosidan tashqari, xalqning qadriyatlari, urf-odatlar va stereotiplarini ham bildiradi.

4. Milliy stereotiplar va ularning ijtimoiy ahamiyati

Har bir millat o‘zini va boshqalarni til orqali tasvirlaydi. Bu stereotiplar ijtimoiy identifikatsiya va madaniy o‘ziga xoslikni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, stereotiplar millatlararo muloqotda ham ta‘sir ko‘rsatadi, ba‘zan esa noto‘g‘ri tushunishlarga sabab bo‘lishi mumkin.

Xulosa. Lingvokulturologiyada stereotiplarning ifodalanishi til va madaniyat o‘rtasidagi murakkab munosabatlarni ochib beradi. Stereotiplar til vositalari orqali xalqning qadriyatlari, mentaliteti va ijtimoiy qarashlarini ifodalovchi madaniy kodlardir. Ularni tahlil qilish orqali til va madaniyat o‘rtasidagi bog‘liqlikni chuqurroq anglash, milliy o‘ziga xosliklarni aniqlash hamda xalqaro muloqotni samarali tashkil etish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Saxarov, V. V. (2001). *Lingvokulturologiya*. Moskva: Akademiya.
2. Leontiev, A. N. (1997). *Language and Culture*. Moscow: Publishing House.
3. Wierzbicka, A. (1997). *Understanding Cultures through Their Key Words*. Oxford University Press.
4. Karaulov, Yu. N. (2002). *Language and Culture*. Moscow: Nauka.
5. Sharipov, Sh. (2015). “Til va madaniyat: lingvokulturologik tadqiqotlar”. *Filologiya fanlari*, №3, 45-52